

виступає чинником реалізації текстової симетрії й асиметрії. Симетричністю відзначаються стабільні компоненти системи: протилежні члени модальності, що лежать в основі сюжету, модальності, що утворюють комплекси, тощо. Симетрія характеризує загальну структуру модальної сфери, тоді реалізація модальних значень у тексті має переважно асиметричний характер. Мовна реалізація асиметричних структур є чинником інформативності, ускладнення модальної структури тексту.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Багрянний І. Вибрані твори : в 2 т. – Т. 2. – Людина біжить над прірвою [роман]; Огненне коло [повість]; Розгром [повість-вертеп]; Чому я не хочу вертатись до СРСР?; Україна біля Тихого океану / І. Багрянний. – К. : Юніверс, 2006. – 704 с.
2. Багрянний І. Сад Гетсиманський [роман] / І. Багрянний. – К. : Наукова думка, 2005. – 548 с.
3. Ивин А. А., Никифоров А. Л. Словарь по логике / А. А. Ивин, А. Л. Никифоров. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1997. – 384 с.
4. Лекомцев Ю. К. Антонимический текст / Ю. К. Лекомцев // Текст: Семантика и структура [отв. ред. Т. В. Цивьян]. – М. : Наука, 1983. – С. 197 – 206.
5. Лотман Ю. М. Структура художественного текста [Електронний ресурс] / Ю. М. Лотман // Лотман Ю. М. Об искусстве. – СПб. : Искусство-СПБ, 1998. – С. 14 – 285.
6. Москальчук Г. Г. Структура текста как синергетический процесс / Г. Г. Москальчук. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 296 с.
7. Пикалюк Р. В. Категорії симетрії й асиметрії в синергетичній організації модальної сфери ідіолекту письменника (на матеріалі художньої прози Івана Багряного) // UCRAINICA VI. Soucasna Ukrajinistika. Problemy jazyka, literatury a kultury: Sbornik vedeckych clanku. – Olomouc : Univerzita Palackeho v Olomouci, 2014. – P. 220 – 225.
8. Пономаренко И. Н. Симметрия/асимметрия в лингвистике текста : дис. ... докт. филол. наук : спец. 10.02.19 «Общее языкознание» / Ирина Николаевна Пономаренко. – Краснодар, 2005. – 322 с.
9. Руднев В. П. Словарь культуры XX века / В. П. Руднев. – М. : Аграф, 1999. – 384 с.
10. Семенець О. О. Синергетика поетичного слова / О. О. Семенець. – Кіровоград : Імекс ЛТД, 2004. – 338 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Роман Пикалюк – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри видавничої справи та редагування Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.
Наукові інтереси: лінгвістика тексту, дискурс-аналіз, лінгвістична синергетика.

УДК 81'42

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ СУБ'ЄКТА-ДЖЕРЕЛА СТРАХУ ЯК НОСІЯ СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНОЇ ТРАВМИ В АНГЛОМОВНІЙ ТА УКРАЇНОМОВНІЙ ЛІТЕРАТУРІ ЖАХІВ

Ярослава САЗОНОВА (Харків, Україна)

У статті йдеться про вплив соціально-історичних чинників на вербалізацію й текстотворювальні функції суб'єктів-джерел страху в англомовних і україномовних оповіданнях жахів 19 століття; з'ясовуються спільні та відмінні риси процесу створення атмосфери жаху у двох лінгвокультурах.

Ключові слова: текст жахів, суб'єкт-джерело страху, суб'єкт-реципієнт страху, вербалізація, соціально-історична травма, текстотворення, текстосприйняття, заперечення.

The article studies the influence of social-historical reasons on the verbalization and text creative functions of subjects-sources of fear in English and Ukrainian horror stories of the 19th century; also common and divergent features of the process of creating horrific atmosphere in two lingual cultures are defined.

Key words: horror text, subject-source of fear, subject-recipient of fear, verbalization, social-historical trauma, text creation, text perception, negation.

Аксіомою сучасних лінгвістичних досліджень стало їх філософське антропоцентричне спрямування, що мотивує наукову думку і визначає перспективи роботи. Цей чинник також сприяє появі наукових розвідок на міждисциплінарних теренах і заохочує до використання результатів дослідження мовних феноменів у межах аналізу відповідних понять і категорій у сфері гуманітарних наук. Вивчення характеру вираження емоції страху стало предметом наукового інтересу представників літературознавства (О. О. Борисов, О. В. Матвієнко, О. А. Сорокін), психології (Л. С. Виготський, К. Ізард, М. Є. Литвак, Ю. Щербатих), філософії (С. Кьєрк, Л. Свендсен, О. С. Туренко), культурології (Т. В. Зеленко, С. А. Кухарський), семіотики (Ж. Брейар та ін.), когнітивістики (О. Б. Галич, С. В. Зайкіна, І. Ю. Оніщук) тощо, тож ідеї й наслідки пошуків представників різних галузей гуманітарних наук можуть слугувати надійним підґрунтям для забезпечення об'єктивних результатів у дослідженні власне лінгвістичних параметрів вираження емоції страху в художніх текстах, що й визначає **актуальність** нашого дослідження. Страх заснований на різних джерелах, які, у свою чергу,

маючи риси загальнолюдських, відрізняються національною специфікою, певними ментальними особливостями, зумовленими історичною пам'яттю народу. Важливе місце серед причин виникнення страху посідає соціально-історична травма, якої зазнав етнос. Зіставлення мовної репрезентації емоції такого виду страху в літературі різних народів досі не здійснювалося. **Мета** дослідження – з'ясувати вплив соціально-культурних чинників на текстоутворювальні властивості вербальних засобів вираження суб'єкта-джерела страху в літературі жахів англомовної й україномовної лінгвокультур. **Матеріалом** дослідження стали тексти оповідань 19 століття, які літературознавці відносять до різних течій літератури жахів (horror stories).

Численні літературознавчі розвідки літератури жахів надають вичерпну інформацію про причини зародження цього напрямку художньої літератури, її різновиди, основні риси й ідейне підґрунтя таких творів. Серед іншого виокремлюємо роботу С. Хей «Історія сучасних британських оповідань про привидів», в якій автор доводить вагомість соціально-історичного чинника в побудові цього типу творів, причому він зазначає, що предметом його дослідження став не зміст, а форма цих оповідань. Засадничим твердженням автора є те, що в основі оповідання про привидів лежить соціально-історична травма, «історична катастрофа і проблема спогадів і туги, викликаних нею. Травма, на думку багатьох учених, веде до *failed narratives*, провалів у свідомості, епістемології. Травматична історія має проблеми з омовленням причин цих провалів, хоча вони можуть бути реконструйовані ретроспективно» [7:4]. С. Хей характеризує оповідання про привидів, як такий модус наративу, що дозволяє говорити про *unnarratable*, про пост-наративу, яка дає змогу зробити недомовлені події з минулого досяжними через текст і мовлення: «сама постать привида, присутня-відсутня, тут-і-не-тут одночасно, робить оповідання про привидів виключно вдалим для здійснення такої нарратологічної задачі» [7:4]. Також автор зазначає, що «оповідання про привидів може навіть не мати привидів через те, що багато з них описує щось, що переслідує і лякає, але це виявляється не привид, а містифікація або непорозуміння» [7:22]. Такий підхід до аналізу, на нашу думку, дозволяє по-іншому підійти до дослідження текстової організації не лише оповідань про привидів, а літератури жахів навзагал, прийнявши до уваги соціокультурні аспекти текстотворення, а також дасть змогу порівняти вплив соціально-історичних чинників на творення англомовних і українських текстів оповідань жахів 19 століття. Ці твори, що виникли в англійському й українському мовному середовищі, об'єднують повчальний характер: більшою або меншою мірою вони спрямовані на наuczання і попередження асоціальної поведінки читача [1;5], а також слугують для передачі історичної пам'яті національної або соціальної групи людей. Серед травм, відображених у текстах цих оповідань, учені виокремлюють історичні чинники формування нації або державності, релігійні аспекти їх становлення: перехід від феодальної до капіталістичної системи державного устрою [7:6]; обмеженість і відсутність мобільності соціальних класів, важливість класової ідентичності та катастрофічність невідповідності їй [7:9]; імперськість Великої Британії, опозиція Британії колоніальним територіям і віддаленим Шотландії та Ірландії; протистояння католицизму й англіканської церкви [7:15]. Відповідно, можемо провести паралель з українською колоніальною історією і війнами із загарбниками різних частин України, протистоянням християнства і язичництва, православ'я і неправослав'я. Расова і національна упередженість характеризують обидві лінгвокультури. Психологічне підґрунтя страхів, викликаних цими історичними травмами, зрозуміле, адже за будь-якої із них людини загрожувала соціальна катастрофа, яка потенційно несла погіршення рівня життя і ризик біологічної смерті через голод, катування і вбивство.

Аналіз текстів жахів показав, що серед усього корпусу текстів можна виокремити тип, де історична травма на текстовому рівні виражена суб'єктом-джерелом страху. На думку С. Хей, у таких текстах завжди існує пара опозиції *ghost* (привид) – *haunted person* (переслідувана привидом особа), «і сама історія виписана через процес переслідування» [7:20], межею між ними стає поняття «британськості» (*Britishness*) [7:22]. Така опозиційна пара повністю відповідає запропонованій раніше класифікації суб'єктів текстів жаху – суб'єкт-реципієнт страху VS суб'єкт-джерело страху, взаємодія яких стає основою створення емотивної й естетичної надбудови тексту жахів [4]. За А. Ж. Греймасом і Ж. Фонтанієм [2], пристрасний дискурс (а ми відносимо до нього тексти жахів) може бути репрезентований полемічними і договірними структурами, які детермінують світ пристрасей: деякі пристрасі з'являються в разі вторгнення полеміки у сталий і збалансований світ, інші – як упорядкування у світі постійних суперечок. Зауважимо, що обрані для аналізу тексти жахів беззаперечно відносяться до першого типу, коли не лише емотивно збалансований світ об'єкта страху зазнає потрясінь, а страждають і онтологічні засади сприйняття доквілля. Спрямування напруги призводить до постійного розгойдування, наближення і перетину смислів, що створює зону конфліктів, яка вимагає досягнення нових і нових компромісів і рівноваг. Для виокремлення суб'єкта-джерела страху повинна відбутися «категоризація втрати» [2:51], тобто операція заперечення, що дозволяє перетворити атрибут суб'єкта на нехарактерний. Без заперечення неможлива поява смислу, як наприклад, неможлива поява страху від споглядання фізичних вад людини в нейтральному дискурсі. Суб'єктивна ж

модальна оцінка людини з такими вадами призводить до страху перед нею, як це засвідчує світова культура, коли навіть релігія переслідувала фізично й психологічно спотворених людей і сприяла страху і ненависті до них. У текстах із суб'єктом-джерелом страху, який уособлює соціально-історичну травму, операція заперечення ґрунтується на онтологічній опозиції британськість-небританськість і, відповідно, українськість-неукраїнськість. Тобто суб'єкт-джерело страху в цьому типі текстів жахів маркований атрибутами, що в широкому соціально-історичному контексті і в межах лише дискурсу жахів несуть конотацію страху і виконують відповідну текстотворчу функцію.

Суб'єкти-джерела страху (в українських текстах – чорт і йому подібні, в англійських – щось невідоме і зловісне або відьма) можуть бути марковані за національною ознакою *циганка/циганчата, жид/жидок, москаль, венгерець, німець, хранцуз, мурза татарський/татарва, лях, шведи, the Scots, the Irish, Indians, the Puritan colonists of New England, Roman Catholics* (Добродію, ти в нас у гостях. Ми тобі раді за те, що нами не погордував, - люб'язно увивається коло Тимоша **рябий жид на тоненьких ніжках з копитами і з закрученим хвостиком** (В. Росковшенко «Шапка»); *in the days when the Scots made their raids terrible as far south as this* (E. Gaskell «The Poor Clare»); *They are a queer set, these New Englanders, <...> They are rare chaps for praying; down on their knees at every turn of their life* (E. Gaskell «Lois the Witch»); *The devil is painted, it hath been said so from old times; and are not these Indians painted, even like unto their father?* (E. Gaskell «Lois the Witch»)). Окрім прямої номінації, національна маркованість суб'єкта-джерела страху може бути виражена власним іменем (Юдун, Хайка, Нота), шляхом опису національних атрибутів одягу і предметів побуту (*іде то жидівська бричка, пара коней у шлейках, по-жидівськи у дишел запряжені; погонич сидить у суконних штанях і у юці, скрізь повимережувана і з китицями, мов у венгерця, що з ліками ходить, а на голові превисоченна шапка з углами на усі боки; шатай-моргай, шатай-нахвіст, реєвєє, барбоське, шальпанське і порчене пиво* (Г. Квітка-Основ'яненко «От тобі й скарб»); *a girl of dazzling beauty <...> wore the Antwerp faille, or black Spanish mantle, and altogether her appearance was such that the old cottager, who described the procession to me many years after, said that all the country-folk took her for a foreigner* (E. Gaskell «The Poor Clare»)). Національна маркованість може бути уточнена вказівкою на професійні уподобання представників різних національностей (*Аж ось під'їхали бричка, і з неї виліз, та так проворно, вже стар чоловік, чи купець-москаль, чи жид-шинкар, не вгадаєш; ...венгерець, що з ліками ходить; ... шестеро жидків, хто на скринку, хто на баса, хто на дудку, на цимбали, на бубен, так і вчистили метелиці. Як же піднялось усе чортятство... батечки!; Еге, за сєє всеє дякую своєму хранцузу, - казав Юдун, - він із чортів набрав і кухарів, і клюшників, лакеїв, і хлопців* (Г. Квітка-Основ'яненко «От тобі й скарб»); *And by degrees this foreign gentleman got such a hold over the old lord, that nothing would serve him but that he must come every year; and it was he that had the great organ brought from Holland, and built up in the hall, where it stood now. He taught the old lord to play on it* (E. Gaskell «The Poor Clare»)) або ознаками іншомовного акценту (*Чи ви бува, не з жидів, пане Юдун? - А по чім ти відаєш? - Та так щось, що ви на речах збиваетесь на жидівство. (Бо й правда, що сей Юдун дзидзикав, мов справжній жид)* (Г. Квітка-Основ'яненко «От тобі й скарб»)).

Англомовні тексти жахів можуть не містити прямої номінації національності, а вказувати на небританськість суб'єкта-джерела страху неозначено і опосередковано (<...> *he [the old lord] got this foreigner to come; the dark foreigner; I could not see the grave and tender Lucy – my eyes were fascinated by the creature beyond; IT has been near me?* (E. Gaskell «The Poor Clare»)), більше того, небританськість може підсилюватися расовою відмінністю (*What should make you distrust the Indian woman? – <...> you know, her look and colour were strange to me when first I came; and she is not a christened woman; and they tell stories of Indian wizards; and I know not what the mixtures are which she is sometimes stirring over the fire, nor the meaning of the strange chants she sings to herself* (E. Gaskell «Lois the Witch»)). Наведений приклад яскраво ілюструє явище заперечення як необхідний елемент вербалізації і текстового функціонування суб'єкта-джерела страху. В українських текстах жахів суб'єкт-джерело страху може бути маркований через національну або релігійну ознаку із зневажливим забарвленням (*Знає Танський, кому й казати такі речі. Обидва брати - перехрещені татари, а Скарбовський - недоляшок* (М. Александрович «Антін Михайлович Танський»)), таким чином висловлюючи неповагу до зрадників, перевертнів і пристосуванців.

Відзначимо, що пряма номінація національної приналежності не видається достатньою для переходу будь-якого суб'єкта тексту жахів у статус суб'єкта-джерела страху, тому в українських текстах жахів її деталізовано описом незвичної відражливої або нелюдської зовнішності чи нехарактерної поведінки (*Маїталір той знай своїх патик поганя, та не батіжком, а на кнутовиці у нього удка з здоровенним крюком; і він знай цмока та тою удкою усюди помахує, та ньока, та приговорює химерно, не так, як усі люди коней поганяють; Роззявивши рот, стоїть Масляк і слухаючи дивується, що се таке є? Борода б то йому і є, так цапина, та ще*

рижа, очі сірі, та так і бігають, брови густі та довгі, та широкі, так і напружились, як щетина. Ніс довгий та карлючковатий і на кінці загострений, ніби шпилька. Губи тоненькі, а рот... так від уха та до уха, а як заговорить та роззявить його, так здоровенна голова з шапкою зовсім улізе; а у роті зуби притьмом свинячі. Закавращі у каптана теж довгі, що усі пальці закривали; коса з мишачий хвостик теліпалась з-під високої дуже шапки з вуглами та з китицями. Ноги у жовтих чоботях з пальцями, мов рукавиці, а на п'яті теж був палець, як у собаки; а скрізь тії пальці пролазили когті, мов у kota заморського (Г. Квітка-Основ'яненко «От тобі й скарб»). В англійських текстах жахів суб'єкти-джерела страху мають відразливу зовнішність, але портрет у цьому разі підкреслює неохайність людини (<...> *she looked as if she had been scorched in the flames of hell, so brown, and scared, and fierce a creature did she seem* (E. Gaskell «The Poor Clare»)), божевільну поведінку (*She had got into the habit of perpetually talking to herself; nay, more, answering herself* (E. Gaskell «The Poor Clare»)); *This strange child seemed to be tossed about by varying moods: to-day she was caressing and communicative, to-morrow she might be deceitful, mocking, and so indifferent to the pain or sorrows of others that you could her almost inhuman* (E. Gaskell «Lois the Witch»)) або описує епілептичний напад (*In the midst of the prayer, Hester Tappan, the younger girl, fell into convulsions; fit after fit came on, and her screams mingled with the shrieks and cries of the assembled congregation* (E. Gaskell «Lois the Witch»)). Суб'єкт-страху в англійських текстах жахів не називається, а порівнюється з відьмою (<...> *she was unconsciously earning to herself the dreadful reputation of a witch* (E. Gaskell «The Poor Clare»)). Суб'єкт-джерело страху можна впізнати також за нехарактерною поведінкою, а саме – неабиякими фізичними здібностями (<...> *they would fly like geese, and be carried with an incredible swiftness, having but just their toes now and then upon the ground, sometimes not once in twenty feet, and their arms waved like those of a bird* (E. Gaskell «Lois the Witch»)), звірячою манерою видавати звуки (<...> *they would bark like dogs and purr like cats* <...> (E. Gaskell «Lois the Witch»)), а також за відразою до всього, що асоціюється з британськістю та належністю до протестантизму (*She could read Popish books well enough, while both sight and speech seemed to fail her when I gave her the Assembly's Catechism* (E. Gaskell «Lois the Witch»)).

Неукраїнськість суб'єкта-джерела страху в текстах може бути підсилена шляхом підвищення його соціального статусу через порівняння з панством або дворянством. Основою порівняння, знову ж таки, стають риси зовнішності (одяг), манера говорити і поводити себе (*А Юдун ляп себе по другій кишені та й виїняв ковбасу, та тільки не наську, а німецьку, от що і свининою, і кошатиною, і конятиною начинена, от - коли знаєте - що пани, цураючись нашої, у німців купують та усмак їдять; аж ось йому назустріч двоє маненьких чортяточок: хоч на них було і платтячко дівоче, та тільки наскрізь і світиться: і руки голі, і шиї голі, точнісінько, як на панях, що у городі берлинами роз'їжджають; а самі ті чортенята чорні, мов циганчата. От зараз і кинулись до Масляка та й зазирготали не по-нашому, а по-панськи, як той хранцуз вчить паненят, <...> От чортенята зарезготались, та і каже одна одній: "Ми думали, що він пан який та й заговорили до нього по-нашому, по-хранцузьки; аж він, бачу, сього не втне". Та й стали кивати на нього та й кажуть по-своєму: "Алло, мусье, алло; вене ісі"*) (Г. Квітка-Основ'яненко «От тобі й скарб»). Зниження статусу суб'єкта-джерела страху здійснюється через порівняння окремих його рис із тваринним світом (*на п'яті теж був палець, як у собаки; а скрізь тії пальці пролазили когті, мов у kota заморського; у роті зуби притьмом свинячі; борода б то йому і є, так цапина; коса з мишачий хвостик; "От коли по-собачому [а не по-французьки], - каже Хома, - то і я розберу, бо чував, як панський Іванька розговорює з ггарсоном"; собака побіг, спочатку тихо, потім скоріше, ще скоріше, а Тиміш услід. <...> Отямився вже у свому селі на майдані перед каруселею. - Приїхали, - сказав пес. Тимко глядь, - а перед ним навкарачки та сама худюща Хайка* (В. Росковшенко «Шапка»)).

У текстах жахів суб'єкт-джерело страху – активний діяч тобто його вчинки спрямовані на завдання шкоди суб'єкту-реципієнту страху, і саме ці шкідливі дії віддзеркалюють соціально-історичну травму, завдану національному загалу (як зазначалося вище, процес переслідування суб'єкта-реципієнта страху – це і є сама історія). Наприклад, це можуть бути дії, що потенційно загрожують національній і релігійній самоідентифікації нащадків, коли жінка стає об'єктом бажання представника іншої релігії або національності (*Перишим влетів на подвір'я степовий кінь з козаком - молодша сестра зиркнула на смагляве обличчя, червоний шлик - і серце їй забилося, а рум'янець розквітнув на щоках. За ним влетів мурза татарський на тонкостанній бахматі, що низько над землею стелився. Середня сестра подивилася на чорні очі, на кожух зі сріблястої вовни - і опустила очі додолу. Вслід за ними лях об'явився на спіненім скакуні, що аж дибки ставав. Старша глянула на пишно оздоблену зброю і на шапку з павиним пір'ям, а відчула, що на такого витязя всьє життя потайки сподівалася* (М. Чайковський «Могила»)); *А хіба ж я тебе не кохаю? Продай хреста жидові, моя кохана, продай... - Добре... Продам... - ледве чутно проказала Ганя, згортаючи в обіймах, повних вогню і жаги* (В. Росковшенко «Орендатор»)), подібне простежується і в англійських текстах (<...> *many and many a time, when Lord Furnivall*

was thinking of nothing but his fine organ, and his finer music, the dark foreigner was walking abroad in the woods with one of the young ladies; now Miss Maude, and then Miss Grace; His family had kept to the old faith, and were staunch Roman Catholics, esteeming it even a sin to marry any one of Protestant descent, however willing he or she might have been to embrace the Roman religion. <...> he had fallen in love with an Irish beauty, a Miss Byrne, as zealous for her religion and for the Stuarts as himself. <...> The sins of the fathers shall be visited upon the children (E. Gaskell «The Poor Clare»)).

В англійських текстах жахів суб'єкти-джерела страху мають виняткову владу над іншими людьми, наприклад, своїми господарями (*They [mother and daughter] had great influence over her, and, through her, over her husband. But other servants were afraid of them, as being in secret the ruling spirits of the household; it was that Bridget could exert such despotic power; her "magic of a superior mind"* (E. Gaskell «The Poor Clare»)), пересіченими людьми (*You shall live to see the creature you love best, and who alone loves you – ay, a human creature, but as innocent and fond as my poor, dead darling – you shall see this creature, for whom death would be too happy, become a terror and a loathing to all, for this blood's sake* (E. Gaskell «The Poor Clare»)).

Активність суб'єкта-джерела страху в українських текстах жахів може бути тактично іншою і спокушати матеріальними благами. Незважаючи на стать, людина може зажадати легких грошей (скарб) і веселого життя (алкоголь, смачна їжа), за що має зректися своєї релігії, що відповідає загальній повчальній тенденції цього типу текстів (*<...>війшли у велику хату, Юдун не перехрестивсь і шапки не зняв, так і сів <...>налив її повнісіньку та разом і ковтнув не хрестячись, і "будьте здорові" не сказав. "Пий же, синку, мовчачи, та не мотай рукою" (себто не хрестись. Бач!) Закусивши любенько, от Юдун підніс уп'ять по чарці та й лягнув себе по щоці... аж так і вродилась пряжена яєшня... <...>Завтра звечора у вас заходить празник (та сеє кажучи, так скривився, що ще гідкіший став); так ти не ходи з людьми... куди там вони йтимуть... (бачите, йому тяжко було сказати, що йтимуть до церкви), а надвечір прийди на узлісся та й дожидай, а як побачиши, що неначе свічечка пала, так ти піди за нею, куди вона тебе заведе. А там - вже моє діло; будеш дяковати* (Г. Квітка-Основ'яненко «От тобі й скарб»)).

Активність національно маркованих суб'єктів-джерел страху нульова, коли соціально-історична травма нейтралізована перемогою українців. Привиди минулого можуть нагадувати нащадкам про славні битви із ворогом, який прийшов на українську землю і тут залишився лежати, і душі загарбників не можуть знайти собі спокою (*<...>в околах села Вороб'ївки досі живуть чутки, що кожної півночі підводяться з могил своїх загиблі шведи і жорстоко січуться одне з одним, а біля самої гори чути пронизливі крики й стогони вмираючих, іржання коней, бряжчання зброї, і яскраві вогні зблискують у лісовій хаці, де було шведське становище* (І. Борозна «Золота гора, або я тебе вирятую»)).

Вербалізація і функції суб'єктів-джерел страху в текстах оповідань жахів 19 століття в англійській і українській лінгвокультурах зумовлені соціально-історичними травмами народів і скеровані на таке функціонування суб'єктів у тексті, що реалізує процес переслідування добра злом. Онтологічна опозиція добро-зло у таких текстах відповідає опозиції британськість-небританськість / українськість-неукраїнськість і вимагає постійного залучення заперечення у процесі вербалізації суб'єкта-джерела страху. Загальним способом вербалізації для двох лінгвокультур стала маркованість за національною ознакою, що лише в текстах жахів має сприйматися читачем як ознака заперечення. Ця маркованість може бути урізноманітнена релігійною приналежністю, расовими ознаками (англійські тексти), соціальним становищем і порівнянням із тваринним світом (українські тексти). Як в англомовних, так і в україномовних текстах жахів тільки національної маркованості суб'єктів-джерел страху може бути недостатньо, тому вони деталізовані описом зовнішності й професійними уподобаннями. В українських текстах опис відразливої зовнішності і нехарактерної поведінки може бути іронічним через порівняння із зовнішністю тварин, що створює атмосферу зневажливого ставлення до страшного, в англомовних же текстах іронія відсутня взагалі, й страхітливості суб'єкта створюється описом неохайності, божевілля або хвороби (епілепсія). Суб'єкт-джерело страху в цьому типі текстів – активний діяч, його функціонування в тексті спрямоване на суб'єкта-реципієнта страху (переслідування) і вмотивоване декількома чинниками: зваблення жінки як носія національного коду, влада, матеріальне забезпечення, спонукання до відмови від релігії або конфесійної приналежності.

Вивчення закономірностей вербалізації емоції страху, що має за джерело суб'єкт-носії зла, в літературі жахів різних лінгвокультур вимагає всебічного аналізу онтологічних, когнітивних та семіологічних чинників цього явища, що й складає перспективу дослідження задекларованої теми.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Винничук Ю. У зачарованім люстрі // Огнений змії. Фантастичні твори українських письменників 19 сторіччя / [упоряд. Ю. Винничук]. – К: Видавництво ЦК ЛКСМУ «Молодь», 1990. – С. 4-5.
2. Греймас А. Ж., Фонтаній Ж. Семиотика страстей. От состояния вещей к состоянию души / А. Ж. Греймас, Ж. Фонтаній. – М.: ЛКИ, 2007. – 336 с.
3. Огнений змії. Фантастичні твори українських письменників 19 сторіччя / [упоряд. Ю. Винничук]. – К: Видавництво ЦК ЛКСМУ «Молодь», 1990. – 288 с.
4. Сазонова Я.Ю. Психологічний феномен тунельного мислення в категоріях текстотворення і текстосприйняття в дискурсі жахів // Нова філологія. Збірник наукових праць. – Запоріжжя: ЗНУ, 2014. – №66. – С. 189-193.
5. Шевчук В. У світі фантазій українського народу // Огнений змії. Фантастичні твори українських письменників 19 сторіччя / [упоряд. Ю. Винничук]. – К: Видавництво ЦК ЛКСМУ «Молодь», 1990. – С. 2-3.
6. Gaskell E. Curious, if True. Strange Tales / E. Gaskell. – Free Books. – 215 p.
7. Hay S. A History of the Modern British Ghost Story / S. Hay. – Palgrave Macmillan. – 2011. – 253 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ярослава Сазонова – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської фонетики і граматики Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С.Сковороди.

Наукові інтереси: порівняльне мовознавство, граматика, лінгвістика тексту.

УДК 378:372.881:81

НЕОПОСЕРЕДКОВАНИЙ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ ПРОЕКТ У СУЧАСНОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ ПРОЦЕСІ

Богдан СТАСЮК (Кіровоград, Україна)

Стаття присвячена індивідуальним перекладацьким проектам як новітньому явищу в сучасному українському літературному процесі. На прикладі роботи перекладача В'ячеслава Бродового визначені їх сутнісні характеристики, позитивні і негативні сторони.

Ключові слова: літературний процес, індивідуальний перекладацький проект, онімні моделі.

The paper has been devoted to the issue of individual translator's projects as a new phenomenon in current Ukrainian literature. The work of the translator Viacheslav Brodovoi has been taken as an example to define essential features of individual translator's projects, their positive and negative sides.

Keywords: literature process, individual translator's projects, onymic models.

Розвиток інформаційного суспільства, криза україномовного паперового книговидання, строгі норми законодавства про авторське та суміжні права стали тими чинниками, які поступово переформатовують перекладацьку справу в Україні і призводять до появи тих чи інших явищ, саме існування яких дозволяє інакше поглянути на «творчу робітню» (за висловом Віктора Крупнова) перекладача художньої, науково-популярної, публіцистичної літератури, аудіовізуальної продукції тощо. Поміж таких новітніх фактів власне літературного процесу, наприклад, можна відмітити видання і просування перекладу коштом краудфандингу (*ДіБіСі П'єр*, «Світло згасло в країні див», 2012¹), колективні переклади, координовані через соціальні мережі та спеціалізовані форуми (напр., *Стівен Гокінг*. «Коротка історія часу. Від Великого вибуху до чорних дір», 2015²), інтерактивні електронні книжки, що реалізують принципи гіпертекстової організації матеріалу (напр., *Джошуа Слом*. «Наволозиття подорож вітрильником наодинці», 2011³) тощо. Безперечно, найбільш поширеним результатом впливу інформаційного середовища на перекладацькі та «видавничі» практики стала поява значної кількості аматорських перекладів, виконуваних непрофесіоналами та позбавлених редакторської і коректорської підтримки. Проте навіть серед останніх інколи трапляються справді непересічні проекти, які здатні справити значний вплив на розвиток перекладацької думки та й просто поживити літературний процес та засвоєння творів красного письменства світового рівня в Україні.

Також мусимо констатувати, що в українському літературному процесі, на жаль, відсутня увага до видання яскравих із погляду перекладацьких рішень творів у тому вигляді, який

¹ П'єр ДіБіСі. Світло згасло в Країні див / ДіБіСі П'єр ; Пер. з англ. Галини Шиян. – Режим доступу: <http://btrmiomax.com>, 2012. – Назва з титул. екрану.

² Гокінг Стівен. Коротка історія часу. Від Великого вибуху до чорних дір ; Пер. з англ. колективу перекладачів. – Режим доступу: http://issuu.com/pubkis/docs/hawking_short_history_ukr, 2015. – Назва з титул. екрану.

³ Слом Джошуа. Навколосвітня подорож вітрильником наодинці ; Пер. з англ. колективу перекладачів. – Режим доступу: <http://avtura.com.ua/book/189/getfile/>, 2011. – Назва з титул. екрану. Також друковане видання: Слом, Джошуа. Навколосвітня подорож вітрильником наодинці ; Пер. з англ. колективу перекладачів. – К.: К.І.С., 2011. – 248 с.